

ТЕНДЕНЦІЇ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ АУТИЗМУ

В статті на прикладах вітчизняного та зарубіжного досвіду досліджено та описано інтеграційне та корекційне середовище, яке є найбільш сприятливим для інтеграційно-корекційної допомоги людям з рисами спектру аутизму відповідно до комплексного (медико-психолого-педагогічного підходу). Розроблено та впроваджено корекційні прийоми попередження та подолання аутистичних проявів.

Ключові слова: Людина з аутизмом, соціальна інтеграція, інтеграційно-педагогічна допомога, риси спектру аутизму, психологічні основи, адаптоване середовище, компоненти інтелекту, система інтеграції, трудова діяльність, професійні навички, працевлаштування аутистів, синдром Аспергера, дорослий аутизм

В статье на примерах отечественного и зарубежного опыта, исследованы и описаны интеграционная и коррекционная среда, являющаяся наиболее благоприятной для интеграционно-коррекционной помощи людям с особенностями спектра аутизма согласно комплексного (медико-психолого-педагогического подхода). Разработаны и внедрены коррекционные приемы предупреждения и преодоления аутистических проявлений.

Ключевые слова: Человек с аутизмом, социальная интеграция, интеграционно-педагогическая помощь, черты спектра аутизма, психологические основы, адаптированная среда, компоненты интеллекта, система интеграции, трудовая деятельность, профессиональные навыки, трудоустройство аутистов, синдром Аспергера, взрослый аутизм.

Сьогодні в світі вже говорять про епідемію аутизму. За деякими даними, з таким діагнозом живе кожен сотий в США, Великобританії, Німеччині та Україні. Точної статистики немає ніде. Аутизм залишається однією з найбільших медико-психолого-педагогічних проблем сучасності.

Україна прагне до інтеграції в європейську спільноту, а це потребуватиме серйозних зусиль від держави в напрямку надання спеціалізованої допомоги людям з особливими потребами. На сьогодні держава бере на себе зобов'язання забезпечити якісною спеціальною

освітою всі категорії дітей-інвалідів відповідно до міжнародних та державних документів. Разом з тим, соціальний попит з боку батьків аутичних дітей на систематичну й якісну медико-психолого-педагогічну допомогу, яка дає можливість у подальшому інтегруватися у "доросле життя" не відповідає реаліям. оскільки відсутні продуктивні пропозиції з боку вітчизняної психолого-педагогічної науки та практики; зміст педагогічної та профорієнтаційної роботи з дітьми у реабілітаційних закладах залежить від джерел фінансування, позиції органів опіки, батьків, некритичної абсолютизації запозичених зі світової практики окремих реабілітаційних методів та технологій без їх необхідного наукового аналізу та фахового компетентного застосування. Сумно усвідомлювати, що в нашій державі не створена система ранньої діагностики, реабілітації, соціалізації таких дітей. Найчастіше діти з аутизмом знаходяться поза навчанням. Разом з цим, система надання державної допомоги дітям з розладами психічного здоров'я в цивілізованих (як прийнято зараз говорити) країнах значно вирізняється від того рівня, який сьогодні може запропонувати наша держава.

У нашій країні становище людей з аутизмом залишає бажати кращого. Лише кілька місяців тому, завдяки спільній акції, проведеної МГО Фонд допомоги дітям з синдромом аутизму "Дитина з майбутнім" та Асоціації батьків дітей з аутизмом, а також великій спільній роботі громадських організацій і державних чиновників дорослі люди з аутизмом набули статусу. У листі № 4.1-08-619 від 09.11.2012, яке Міністерство охорони здоров'я України розіслало своїм регіональним управлінням, воно висловило своє занепокоєння несвоєчасною і діагностикою та низьким рівнем виявлення розладів у спектрі аутизму. У Міністерстві визнали, що практика, коли після 18 років аутист отримує новий діагноз – психічні розлади, в т.ч. шизофренію – неправильна і не відповідає практиці більшості країн світу. Вік 18 років, згідно з цим документом, вже не може бути підставою для зміни діагнозу "дитячий аутизм" на шизофренію. Ось, мабуть, весь перелік турботи про них держави. Соціальних працівників катастрофічно не вистачає. Суспільство не інформується про проблеми особливих людей, публікації, передачі по радіо і телебаченню, присвячені цій проблемі, вкрай рідкісні. У результаті суспільство виявляється не готове прийняти людей з порушеннями, не бажає розуміти їхні проблеми.

Спеціалістам і батькам необхідно замислюватися про майбутнє дітей з аутизмом. Дуже часто спостерегається типова ситуація з відсутністю продовження і спадкоємності психолого-педагогічної допомоги на рівні дитячий садок - школа. Раніше придбані дитиною навички втрачаються через неготовність ні персоналу ні матеріальної бази нового майданчика для роботи з аутичними вже дорослими людьми. Саме з цієї причини, діти з аутизмом, які досягли в навчанні значного прогресу, не в змозі отримати професійну освіту та продовжити інтеграцію в суспільство У

підсумку, витрачені з великими труднощами зусилля на соціалізацію в дошкільному та шкільному віці, марні, якщо вони не закріплюються в дорослому житті трудовими, соціальними навичками та навичками самообслуговування.

Останніми роками дослідження психологів та педагогів (А.С. Аршатська, Є. Г. Баенська, В. М. Башина, М. Ю. Веденина, Д.М. Ісаєв, І. А. Костін, В. Є. Каган, К. С. Лебединська, М. М. Ліблінг, І. Мамайчук, А. С. Нікольська, Д. І Шульженко, D. Asperger, H. Baron-Cohen, B. Bettelheim, D. J. Cohen, B. C. Folstein, C. Gillberg, J. Gould, S.L. Harris, L. Kanner, K. Lotter, G. Mesibov, E. Schopler, F. Volkmar, L. Wing, I. Wolf) переконливо підтвердили, що у випадках, коли людина зі спектром аутичних порушень не охоплена корекційно-освітніми впливами, в тому числі, навичками соціалізації та суспільної інтеграції у спеціалізованих дошкільних, шкільних, спеціалізованих закладах професійної освіти або реабілітаційних закладах, що відповідають їхнім дизонтогенетичним психофізичним, нейропсихологічним, психолінгвістичним особливостям, і, перебуваючи вдома, не отримують необхідних корекційних послуг, ще до юнацького віку стають глибокими інвалідами зі всіма витікаючими негативними соціально-психологічними наслідками для них самих, їх рідних і найближчого оточення.

Зауважимо, що корекційно – виховна робота з метою соціалізації з аутичними людьми має базуватися на таких психологічних основах: визначення типології різновидів аутистичних порушень, зумовлених індивідуальними особливостями інтелекту, мовлення, спілкування; вивчення потреб, мотивів, почуттів, реакцій, думок, намірів, пов'язаних з особливостями їхньої соціокультурної адаптації та самореалізації; врахування відповідних потреб та проблем родин, де живе людина з аутизмом, психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців для роботи з аутистами.

Соціальна адаптація людини з аутизмом передбачає сукупність наступних адаптацій:

- менеджмент в адаптації (сприяння створенню для людини з аутизмом сприятливих умов для життя і діяльності). Передбачає використання методів організації практичної діяльності та поведінки індивіда;

- економічна адаптація (процес засвоєння нових соціально-економічних норм і принципів економічних відносин між індивідами, групами). Найбільш ефективними є методи організації пізнавальної діяльності та формування свідомості особистості, а також формування перспективи;

- педагогічна адаптація (пристосування до системи освіти, навчання і виховання, які формують систему ціннісних орієнтирів індивіда). Найбільш ефективні методи здійснення даного виду адаптації – переконання і прикладу;

- психологічна адаптація (процес пристосування органів сенсорної діяльності до особливостей діючих на них стимулів з метою поліпшення

сприйняття і запобігання пошкодження рецепторів від зайвого навантаження). Основні методи - стимулювання діяльності та поведінки індивіда;

- професійна адаптація (приспосовування індивіда до професійної діяльності, нового соціального оточення, умов праці і особливостей конкретної спеціальності). Найбільш поширеними методами професійної адаптації є методи формування свідомості, перспективи, організації практичної діяльності і поведінки особистості.

Громадською організацією "Дитина з майбутнім" було проведено моніторинг та систематизація заходів необхідних для створення умов адаптації людей з аутизмом.

Абілітація та реабілітація дітей з рисами спектра аутизма	
Цільові задачі	Необхідні заходи
Створення і розвиток центрів раннього втручання для дітей з аутизмом від 18 міс до 3 років	Виділення приміщень під центри раннього втручання
	Нарахування комунальних послуг для цих центрів по льготним тарифам незалежно від їх форми власності
	Аренда приміщень для цих центрів повинна складати 1 грн. в рік незалежно від їх форми власності
	Обов'язкове ліцензування цих центрів
	Раннє втручання та абілітація з 18 міс.
	Підготовка к дошкільної абілітації
	Навчання батьків взаємодії з дитиною з аутизмом на базі центрів раннього втручання
	Підготовка спеціалістів для роботи в центрах раннього втручання
Створення і розвиток спеціалізованих ДНЗ та на базі ДНЗ спеціалізованих груп для дітей з аутизмом від 3 до 7 – 8 років	Виділення приміщень для створення і роботи спеціалізованих дитячих закладів та в ДНЗ спеціалізованих груп для дітей з аутизмом
	Нарахування комунальних послуг для цих спеціалізованих дитячих закладів та груп для дітей з аутизмом по льготним тарифам незалежно від їх форми власності
	Аренда приміщень для цих спеціалізованих дитячих закладів та груп повинна складати 1 грн. в рік незалежно від їх форми власності
	Обов'язкове ліцензування спеціалізованих ДНЗ та груп для дітей з аутизмом незалежно від їх форми власності
	Підготовка к шкільної абілітації
	Підготовка спеціалістів для роботи в спеціалізованих ДНЗ та групах для дітей з аутизмом

<p>Створення інклюзивних класів, в яких зможуть навчатися діти з високофункціональним аутизмом</p>	<p>Підготовка спеціалістів (вчителя, помічника вчителя, тьютора, адаптора, гувернера) для роботи в інклюзивних класах для дітей з високофункціональним аутизмом</p> <p>Створення індивідуальних програм навчання та адаптації в шкільному середовищі для дітей шкільного віку з високофункціональним аутизмом в інклюзивних класах</p> <p>Створення толерантного середовища знаходження для дітей шкільного віку з високофункціональним аутизмом в інклюзивних класах</p> <p>Створення комфортного побутового середовища знаходження для дітей шкільного віку з високофункціональним аутизмом в інклюзивних класах</p>
<p>Створення класів, в загальноосвітніх школах, в яких зможуть навчатися діти з середньофункціональним аутизмом</p>	<p>Підготовка спеціалістів (вчителя, помічника вчителя, тьютора, адаптора, гувернера) для роботи в спеціалізованих класах для дітей з середньофункціональним аутизмом</p> <p>Створення індивідуальних програм навчання та адаптації в шкільному середовищі для дітей шкільного віку з середньофункціональним аутизмом в спеціалізованих класах загальноосвітніх шкіл</p> <p>Створення толерантного середовища знаходження для дітей шкільного віку з середньофункціональним аутизмом в спеціалізованих класах загальноосвітніх шкіл</p> <p>Створення комфортного побутового середовища знаходження для дітей шкільного віку з середньофункціональним аутизмом в спеціалізованих класах загальноосвітніх шкіл</p>
<p>Створення можливості навчання та подальшої абілітації дітей з низькофункціональним аутизмом в спеціалізованих дитячих навчально - реабілітаційних центрах</p>	<p>Підготовка спеціалістів (вчителя, помічника вчителя, тьютора, адаптора, гувернера) для навчання та подальшої абілітації дітей з низькофункціональним аутизмом в спеціалізованих дитячих навчально - реабілітаційних центрах</p> <p>Створення індивідуальних програм навчання та та подальшої абілітації дітей з низькофункціональним аутизмом в спеціалізованих дитячих навчально - реабілітаційних центрах</p>

	Створення толерантного середовища знаходження, навчання та подальшої абілітації дітей с низькофункціональним аутизмом в спеціалізованих дитячих навчально - реабілітаційних центрах
<p>Підготовка спеціалістів для роботи в центрах раннього втручання, спеціалізованих ДНЗ (групах), інклюзивних та спеціалізованих класах загальноосвітніх шкіл, та спеціалізованих дитячих навчально-реабілітаційних центрах, учбових закладах 3-4 рівня акредитації</p>	<p>Створення комфортного побутового середовища знаходження, навчання та подальшої абілітації дітей с низькофункціональним аутизмом в спеціалізованих дитячих навчально - реабілітаційних центрах</p> <p>Розробка фахових посадових інструкцій та впровадження нових посад та напрямків навчання з таких спеціальностей: тьютора, адаптора, гувернера для супроводження дітей з аутизмом</p> <p>Впровадження новітніх методік роботи з дітьми з аутизмом , в т. ч АВА та ТЕСН</p> <p>Підготовка спеціалістів (вчителя, помічника вчителя, тьютора, адаптора, гувернера) для роботи в інклюзивних та спеціальних класах для дітей з аутизмом, спеціалізованих дитячих навчально-реабілітаційних центрах</p> <p>Підготовка педагогів для роботи з особами з аутизмом в учбових закладах 3-4 рівня акредитації</p> <p>Розробка та видання підручників</p> <p>Розробка та впровадження методик та методичних матеріалів для навчання і абілітації дітей шкільного віку з високофункціональним аутизмом в інклюзивних класах</p> <p>Розробка та впровадження методик та методичних матеріалів для навчання і абілітації дітей шкільного віку з середньофункціональним аутизмом в спеціальних класах</p> <p>Проведення навчальних семінарів в рамках курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників: вихователів, вчителів, логопедів, психологів, корекційних педагогів ДНЗ і ЗОШ</p>
	<p>Визначити учбові заклади, які найбільш можливі для осіб з високофункціональним і середньофункціональним аутизмом в рамках інклюзивного навчання</p> <p>Визначити коло спеціальностей, які найбільш можливі для осіб з високофункціональним і середньофункціональним аутизмом</p>

Створення системи профорієнтації та навчання спеціальностям для осіб з високофункціональним і середньофункціональним аутизмом	Створення толерантного середовища знаходження, навчання, подальшої абілітації та отримання спеціальності для осіб з високофункціональним і середньофункціональним аутизмом
	Створення комфортного побутового середовища знаходження, навчання, подальшої абілітації та отримання спеціальності для осіб з високофункціональним і середньофункціональним аутизмом
	Підготовка педагогів для роботи з особами з аутизмом в учбових закладах 3-4 рівня акредитації
Створення системи життєзабезпечення та можливості подальшої абілітації для осіб з аутизмом под патронатом соціальних працівників	Презнаходження або будівництво будинків (квартир комунального типу) для осіб з аутизмом
	Візначення умов проживання осіб з аутизмом в цих будинках (квартирах)
	Візначення критеріїв набору співробітників для служби супроводу осіб з аутизмом
	Навчання співробітників для служби супроводу осіб з аутизмом
	Координація служби супроводу осіб з аутизмом
	Забезпечення системі звіту служби супроводу осіб з аутизмом перед координаційною радою батьківських організацій по контролю за діями співробітників соціальних служб
Створення координаційної ради батьківських організацій по контролю за діями співробітників соціальних служб	

Таким чином, ми бачимо що впровадження в життя системи адаптації осіб з аутизмом потребує поєднання зусиль багатьох міністерств, відомств, обласних управлінь різного підпорядкування, та громадськості, як і сили, вимоги якої держава повина задовільняти.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми соціального виховання / Науково-методичний бюлетень (спец. випуск до міжнародного семінару). – № 6. – 1990. – С. 34-41.
2. Бондар В. І. Освіта дітей з особливими потребами: пошуки та перспективи, сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти: українсько-канадський досвід: матеріали міжнар. конф. (Київ, 25–26 травня 2004 р.) / Бондар В. І.; за ред. В. І. Бондаря, В. Петришина. – К.: Науковий світ, 2004. – 200 с.

3. Барбара Биссонет "Руководство работодателя по синдрому Аспергера" ... таланты и экспертные познания Пересмотренное 2-е издание М.: [б. и.], 2007. – 437с.
4. Вебер Д. Аутизм / Д. Вебер, Х. Ремшмидт // Психотерапия детей и подростков / под ред. Х. Ремшмидта – М.: [б. и.], 2000. – 656с.
5. Вульф В.З. Соціальний педагог у системі суспільного виховання // Педагогіка. – 1992. – № 5, 6
6. Гилберт К. Аутизм: медицинское и педагогическое воздействие: кн. для педагогов-дефектологов / К. Гилберт, Т. Питерс; под ред. Л. М. Шипицыной, Д. Н. Исаева; пер. с англ. О. В. Деряевой. – М.: ВЛАДОС, 2003. – 144 с.
7. Asperger Syndrome and High-Functioning Autism, Temple Grandin and Kate Duffy© 2004 Autism Asperger Publishing Company, Shawnee Mission, KS

The article on the examples of domestic and international experience, examined and described integration and correctional environment that is more favorable to integration-correction features help people with autism spectrum according to a comprehensive (medical, psychological and pedagogical approach). Developed and implemented corrective methods to prevent and overcome autistic symptoms.

Keywords: People with autism, social integration, integration and educational assistance, autism spectrum traits, psychological foundations, adapted environment, the components of intelligence, system integration, employment, skills, employment autistic, Asperger syndrome, autism adult.

Отримано 12.6.2013

УДК 376.1

О.Ю. Светлакова

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА В УСЛОВИЯХ ИНТЕГРИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

У статті розглядається специфіка реалізації педагогічного процесу під час навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах інтегрованого навчання і виховання.

Ключові слова: педагогічний процес, діти з особливостями психофізичного розвитку, інтегроване навчання і виховання.